

stand, og avancerede frem til høje Embedsstillinger. Hielmstjerne blev Kancelliassessor og Højesterets Justitiarius, Rosencrone endogsaa A. P. Bernstorffs Efterfølger som Udenrigsminister i 1780. Ingen af dem satte dog særlige Spor i deres Embedsvirksomhed. Deres Betydning beroede først og fremmest paa deres omfattende kulturelle Interesser og Iver for at støtte Tidens aandelige Bestræbelser. Ud fra sit omfattende Kendskab til det 18. Aarhundredes Danmark er det lykkedes Forfatteren at give et udmærket Billede af en Kreds, som har haft en ikke ringe Betydning og i mange Henseender indtager en Særstilling indenfor Datidens Overklasse. Ogsaa af Hielmstjernes og Rosencrones Embedsvirksomhed giver Forfatteren udførlige Skildringer og kan fremhæve adskillige nye Træk. Mærkeligt er det dog, at han slet ikke omtaler Hielmstjernes og Luxdorps Protest mod Struensees administrative Reforme. Der havde maaske ogsaa været Anledning til at nævne den spydige Dom over Hielmstjernes Virksomhed i Kancelliet, som vistnok skyldes Memorialekspeditionssekretæren i Kabinettet Georg Zoëga, selv om den maaske ikke er fuldt retfærdig. Derefter skulde Hielmstjerne kun sjældent have været at finde i sit Embedskontor, dels paa Grund af sine mange Beskæftigelser, dels fordi han »als ein schwer reicher Mann nicht gerne chainirt seyn will«. »Nach so bewandten Umständen scheint dies Contoir mehr für Hielmstjerne und Debes [hans Stedfortræder] als die beyden Herrn fürs Contoir gemacht zu seyn«. (Den danske Centraladministration, udgivet i Anledning af den danske Kancellibygnings 200-Aarsdag. S. 348). I hvert Fald kan det dog ikke siges, at Hielmstjerne fra alle Sider karakteriseres som Mønstreret paa en Embedsmand.

Redegørelsen for Fondets Virksomhed viser, at neppe noget historisk Arbejde i de sidste to Menneskealdre har set Lyset herhjemme uden Bidrag af den store Formue, som den sidste Repræsentant for de to Slægter skænkede til almennyttige Formaal.

A. L.

Dansk Provinspresse, et stort, smukt Værk, som Provinsjournalistforeningen har udgivet i Anledning af sin 25-aarige Bestaaen, maa siges at omhandle en vigtig Side af den nyeste Tids danske Samfundshistorie.

Hovedafsnittet er en Fremstilling af Provinspressens Historie. Dens Forfatter er Landstingsmand, Redaktør J. V. Christensen, Ringsted. Han har overfor sit Emne staaet med en særlig praktisk Sagskundskab, og han har forstaaet at behandle det med god historisk Sans for de afgørende Udviklingslinjer, saaledes at der

er fremkommet en virkelig Oversigt. Mange Enkeltheder har der ikke været Plads til, men de, der anføres, er alle af Betydning. Selvfølgelig er det ikke altid saa let at fastslaa ganske nøjagtig, hvornaar det eller det Fænomen første Gang er at paavise. S. 50 siges det, at man første Gang ser en Bonde optræde med Navns Underskrift til Forsvar for Bondestanden i Goldschmidts »Sjællandspost« fra Slutningen af 1830erne. Imidlertid offentliggjorde allerede Gaardfæster Rs. Hansen, Ribbjerg paa Langeland, i »Den økonomiske Korrespondent« for 1821 (Nr. 12) en Artikel med Titlen: »Bondestanden maa ikke undertrykkes«. Dog kan det naturligvis siges, at Artiklen fra omkring 1840 mere end den fra 1821 er en Svale, der bebuder Sommer.

Det første Provinsblad blev oprettet i Odense 1735. I de følgende 100 Aar opstod et lille Blad snart hist og snart her. Heller ikke Stændertiden bragte nogen stærk Fart i Udviklingen. Den har ikke paa dette Punkt haft nær den samme Betydning for Provinsen som for Hovedstaden. Det Blad fra før 1848, der stærkest peger frem mod en ny Retning indenfor Provinspressen, er, som Forfatteren meget rigtig fremhæver, J. A. Hansens fra København udsendte »Almueven«, Forløberen for den senere Venstrepressen.

Tiden nærmest efter 1848 bragte Sejr for Principet »hver By sin Avis«, men disse »Byens Aviser« vedblev stadig at være meget smaa og fattige paa Indhold. Saa kom snart efter 1864 den gennemgribende Forandring, at Politikerne fortrængte Bogtrykkerne fra Førerskabet indenfor Provinspressen. Venstrepressen blev grundlagt, og Løsenet blev »hvert Parti sin Avis i hver By«. Det vilde en Tid lang sige to Aviser, som imidlertid ved Socialdemokratiets Fremtrængen blev til tre og endelig efter det radikale Partis Stiftelse 1905 til fire.

Det Tidsrum, hvori Provinsaviserne har været politiske Kamporganer, har ogsaa set den journalistiske og forretningsmæssige Udvikling fra det ganske lille Blad til den store moderne Provinsavis. Med Hensyn til Bladenes Stof fremhæver Red. Christensen særlig Betydningen af, at det blev fast Skik at optage udførlige Referater af de forskellige offentlige Forhandlinger og Sammenkomster, en Skik, der iøvrig har bidraget til at præge Provinspressen forskellig fra Hovedstadspressen og i visse Maader gøre den til en bedre historisk Kilde end denne. Af stor Interesse er, hvad der berettes om Provinsbladenes Forhold til den under Verdenskrigen midlertidig genindførte Censur.

I Tilslutning til J. V. Christensens udførlige Afhandling skriver P. Eliassen, Kolding, om den sønderjyske Presse, der

under Fremmedherredømmet havde helt andre Vilkaar end den øvrige danske Provinspresse i journalistisk saavel som i politisk Henseende; det enkelte Blad maatte, hvad Indhold angaar, langt mere staa paa egne Ben uden i væsentlig Grad at kunne benytte Fællesstof. Endvidere skriver Lærer Oluf Skaalum, tidligere Redaktør af Dimmalætting, om Pressens Udvikling paa Færøerne, hvor ogsaa nu Bladene i høj Grad er blevet Partiorganer.

I Værket findes ogsaa historiske Skildringer af Pressens Foreningsliv, en systematisk »Pressestatistik« og en »Journaliststatistik«, omfattende Journalister, der for Tiden er ansat i den danske Provinspresses Tjeneste.

Hans Jensen.

Dr. Otto Brandt, Professor ved Universitetet i Kiel, som for nylig udsendte et større Arbejde: *Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts*, har i 1925 udgivet et Oversigtsarbejde: *Geschichte Schleswig-Holsteins*.

Bogen har mange Fortrin. Paa 184 Sider giver den en koncis og velskrevet Redegørelse for Hertugdømmernes Skæbne gennem Tiderne. Trods Knapheden indeholder den et omfattende Stof. Litteraturhenvisningerne er meget udførlige og meddeler baade danske og tyske historiske Arbejder. Selv om der lader sig paa-vise Mangler — f. Eks. er Vilh. la Cour: *Geschichte des schleswigschen Volkes* Bd. I ikke anført — vidner den om Forfatterens Belæsthed og hans samvittighedsfulde Iver for ogsaa at tage Hensyn til danske Arbejder. Tekstens Nuancering viser, at hans Viden ikke er begrænset til Titlerne.

Mod Stofvalget lader der sig fremsætte Indvendinger; navnlig er det iøjnefaldende, at det væsentlig er Ridderskabets og Hertuginjernes Historie, som behandles; langt mindre Opmærksomhed vises den sociale Udvikling, som netop i Hertugdømmerne frembyder særlig Interesse. Selvfølgelig er Bogen skrevet ud fra tyske Synspunkter. Dertil er intet at sige. Uheldigt er det derimod, at den intetsteds giver udtømmende Oplysninger om Slesvigs nationale Forhold, og navnlig, at den paa enkelte Punkter indeholder Udtalelser, hvis Optagelse ikke lader sig forsvare i et Værk, der bestræber sig paa »strenge Sachlichkeit und abgewogenes Urteil, beides auf wissenschaftlicher Grundlage«. Jeg henviser til S. 140: »... war doch das Schriftdänische ebenso wenig die Muttersprache der nordschleswigschen Bauern wie das Hochdeutsche«, og til S. 154, hvor det paastaas, at den preussiske Regerings Misgreb overfor Danskerne efter 1864 »bei weitem nicht mit dem System der schroffen und unklugen Danisierungsmass-